

Kako istražujemo ideologije?

Prof. dr Bojan Vranić

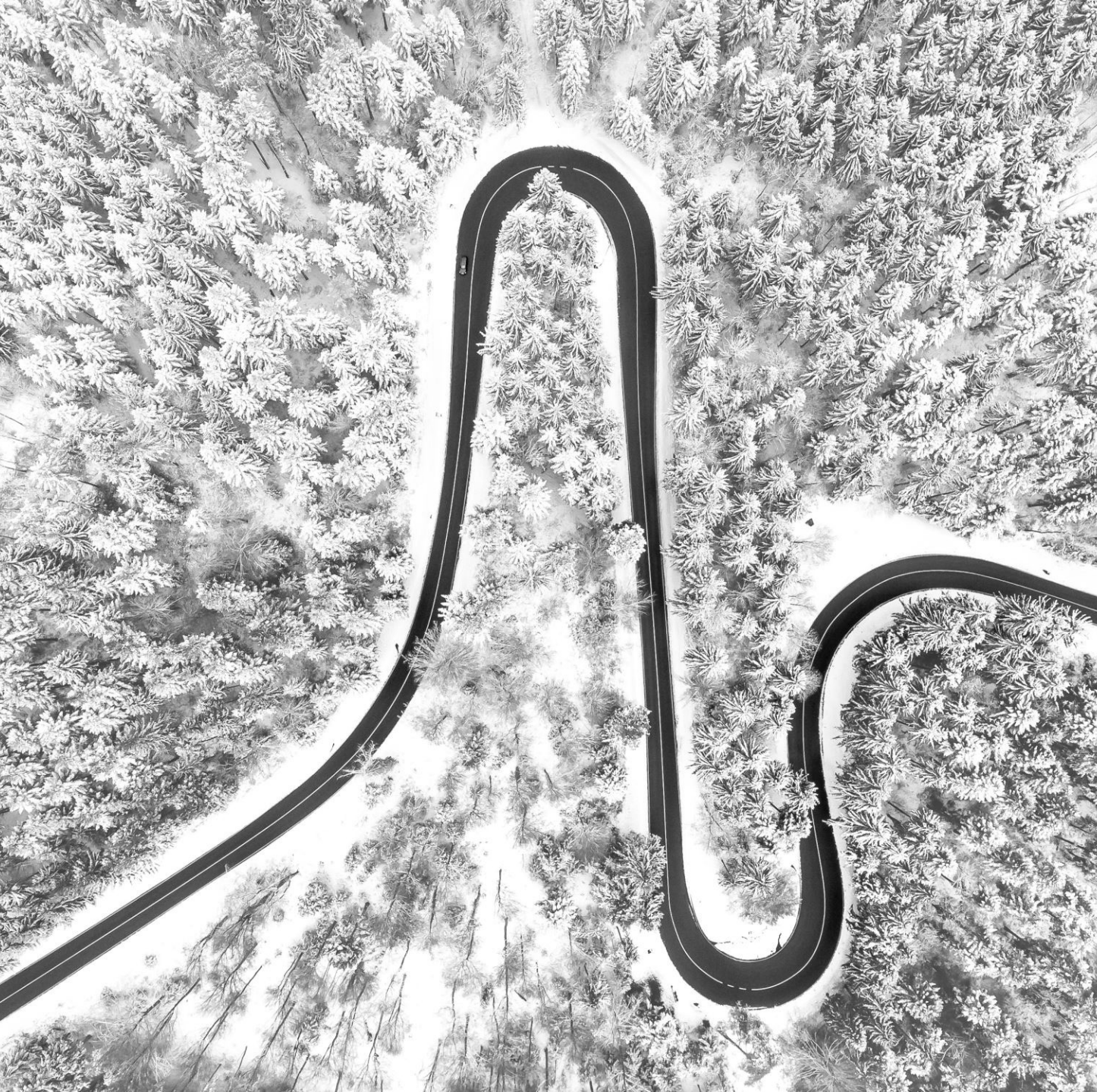
bojan.vranic@fpn.bg.ac.rs

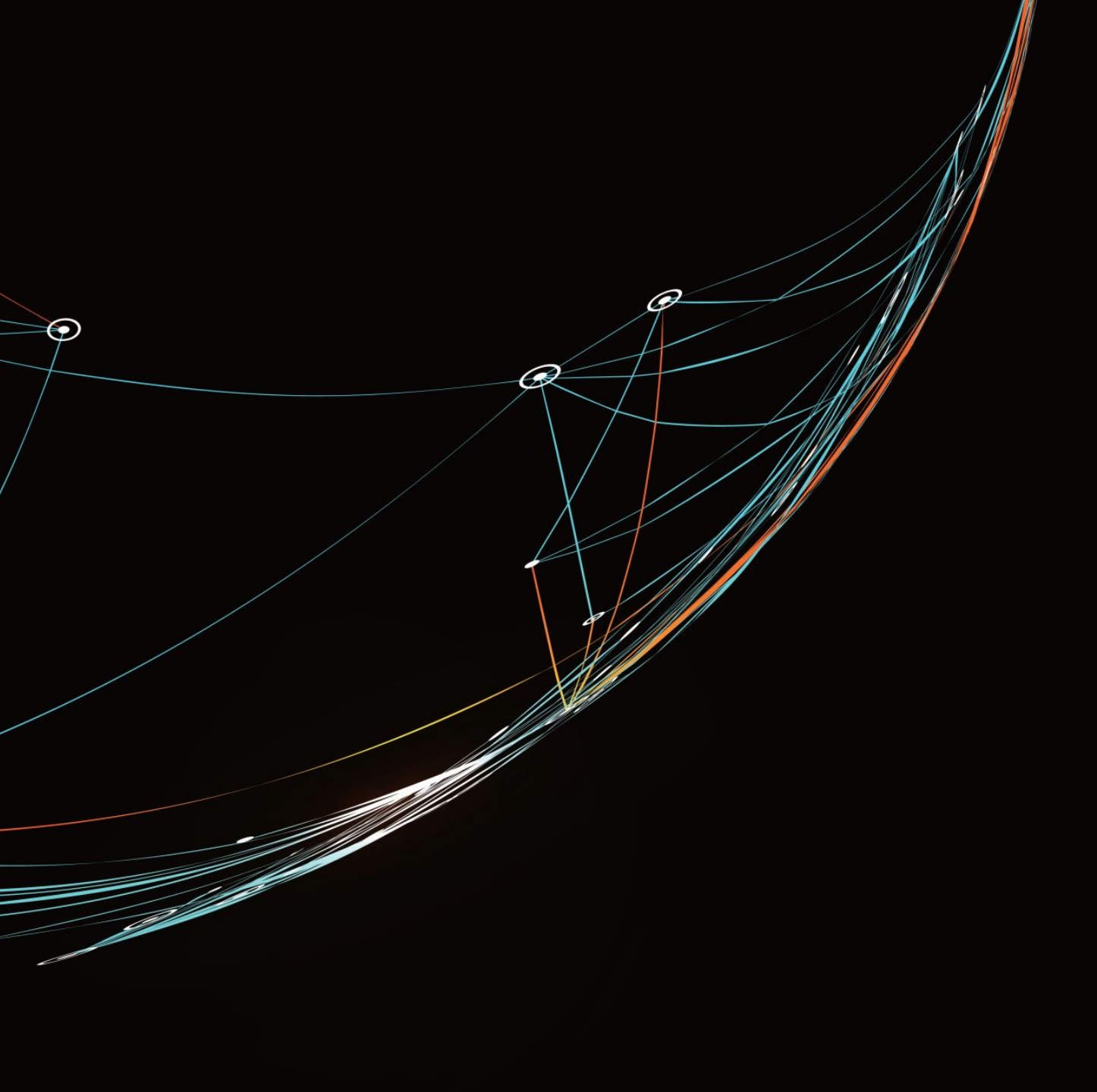
Šta dalje?

- Jezički obrt
 - Majkl Friden (1996) – morfologija ideologija
 - Pristupi ideologiji
 - Diskurzivni
 - Sociopsihološki
 - Kritički
 - Poststrukturalistički
 - Morfološki
-

Diskurzivni pristup ideologijama

- Ideologija kao “reprodukcija teksta i govora” (Van Dijk)
 - Ideologije su društvene reprezentacije partikularnih interesa
 - Ideologija se može prevesti na diskurs
-

Diskurs (lat. *discursus*,
trčanje od jednog do drugog
mesta)

Kontinualni jezički niz koji sadrži više od jedne rečenice: razgovori, priповetke, rasprave, govori. Analiza diskursa predstavlja društveni i lingvistički opis normi koje upravljaju takvom produkcijom, i može uključivati (u kritičkoj lingvistici) usredsređivanje na društvene i političke determinatne forme koju diskurs poprima; na primer, skrivene pretpostavke da osoba kojoj se neko obraća pripada izvesnoj klasi, rasi ili polu.

Oksfordski filozofski rečnik

Teun Van Dejk

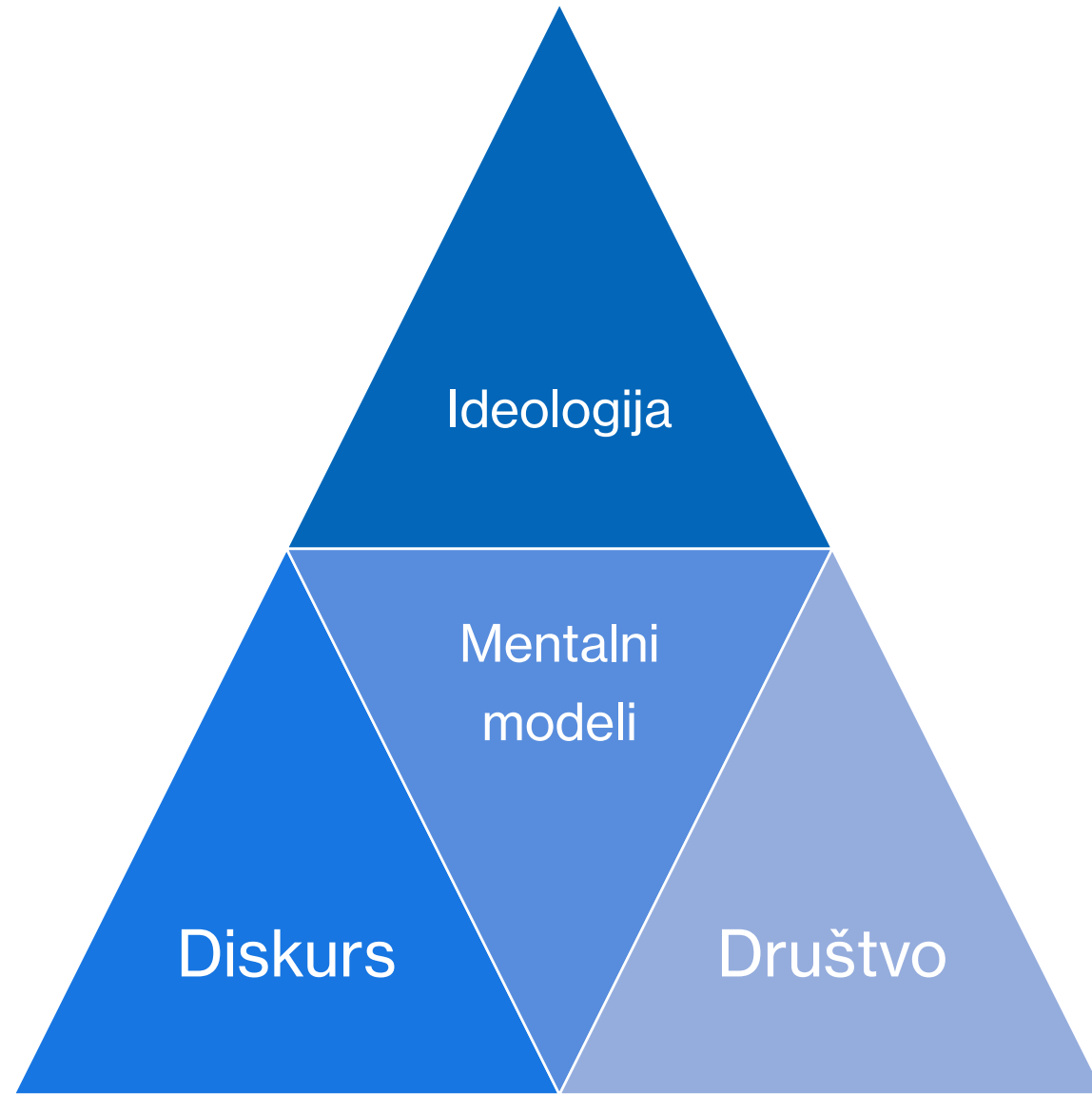
- Diskurs kao socijalna reprezentacija stavova
 - Diskursi = struktura stavova (mentalni modeli)
 - Kognitivno (znanje)
 - Afektivno (verovanje)
 - Evaluativno (delanje, ocenjivanje, motivacija)
 - Kvalitativno učitavanje: ideologije u političkim govorima, partijskim programima, non-pejperima, medijima, itd.
 - Kvantitativno učitavanje: merenje frekfencije reči ili tema (kodiranje), distrubucija stavova
-

Diskurzivna analiza

- “Komunikativne situacije” – one koje imaju format konflikta i grupne polarizacije
 - Strukturni pluralizam: svaka grupa drži se svog klastera stavova o tome šta je dominantni tok diskursa
 - Metodološki uzor: kritičko istraživanje diskursa (leksika, sintaksa, semantika, govorni činovi, narativne strukture)
-

Ideologija

Mentalni
modeli

Diskurs

Društvo

Diskurzivni pristup

Analiza reprodukcije

- Identitet
- Delanje
- Ciljevi
- Norme i vrednosti
- Grupni odnosi
- Resursi

Gramatika diskursa

- Fond reči (leksikon)
- Struktura rečenice (sintaksa)

Primer – protesti protiv Beograda na vodi

- Kontekst:
 - **ŠTA?** *Beograd na vodi* je “urbani megaprojekat koji je SNS u medijima promovisao kao pokretač BDP-a Srbije: „BWP predviđa izgradnju 2 miliona m² na 177,27 ha tokom 30 godina, uključujući 6128 stanova (1 milion m²), poslovne prostore (1 milion m², Glavni toranj visine 210m, tržni centar, osam hotela i nekoliko visokih zgrada)” (Zeković i Maričić, 2020, str. 7).
 - **KO i KADA?**
 - Protesti: maj 2016 – februar 2017; *Ko gradi grad?* i *Ne da(vi)mo Beograd*
 - SNS – dominantna stranka u Srbiji s podrškom od 48.25% (131 mandat u skupštini – rezultati parlamentarnih izbora 24. aprila 2016.)
 - Mediji: Informer i Pink; Danas i N1
 - **GDE?**
 - Savamala – urbano i alternativno kulturno, političko i ekonomsko čvorište

Diskurzivni pristup

Analiza reprodukcije

- **Identitet:** modernizacija vs gentrifikacija
- **Delanje:** medijski spin vs direktna akcija
- **Ciljevi:** delegitimizacija
- **Norme i vred.:** BDP vs. vladavina prava
- **Grupni odnosi:** unificirajući
- **Resursi:** mediji (online/offline), državne strukture, direktna akcija

Gramatika diskursa

- Fond reči (leksikon)
- Struktura rečenice (sintaksa)

Primer – protesti protiv Beograda na vodi

- Vikend dvobroj *Informera* (11/12. jun 2016.)
- Klaster:
 - Priča jedan (oblikovanje kognicije): "Afera Savamala"
 - Priča dva (oblikovanje vrednosti): dokazi da aferu sponzoriše EU i SAD (anti-zapadne vrednosti) je hoće "Vučićevu glavu"
 - Scenario (oblikovanje motivacije birača): anti-protesni diskurs u kome je Bgd na vodi reprezentacija borbe "čuvanje Vučićeve glave"

Diskurs i ideologija

- Svaka ideologija ima neki svoj fond reči, slika, retorike koji je čini da bude levo, desno ili u centru
- Empirijsko istraživanje značenja ideologija: koje reči koristimo, njihova učestalost, sinonimnost...

Funkcija značenja jeste *kontrola* nad unutar grupnim sadržajem, „posebno kontrola specifičnih grupnih *sudova* o tome šta je dobro i loše, i još šta je istinito ili lažno *za nas*“ (Van Dijk 1998, 116).

Sociopsihološke teorije ideologije

- Ideologija i bihevioralna psihologija
 - Ideje se prevode u stavove i motivacije s ciljem da budu merljive
 - Istraživanje ideologija kao istraživanje tržišta: birači biraju političke opcija na osnovi nekih ideološko-vrednosnih preferencija
 - Danijel Bel, daje pesimističnu tezu da su „političke ideje iscrpljene... etička i ideološka pitanja su postala beznačajna zato što se u većini zapadnih društava partije takmiče za vlast jednostavno tako što obećavaju veći privredni rast i materijalno bogatstvo“ (Hejvud 2004, 127).
-

Ideologija i motivacija

- Danas: ideologije kao izvori motivacije za delanje
 - Ideologije su otpornije od propaganda
 - “Partijsko ponašanje” u poliarhičnim društvima
 - Ideološki spektri – “intelektualne mape” ideologija
 - Linealni spektar
 - Potkovicica
 - Dvodimenzionalni spektar
-

LINEARNI SPEKTAR

Desno

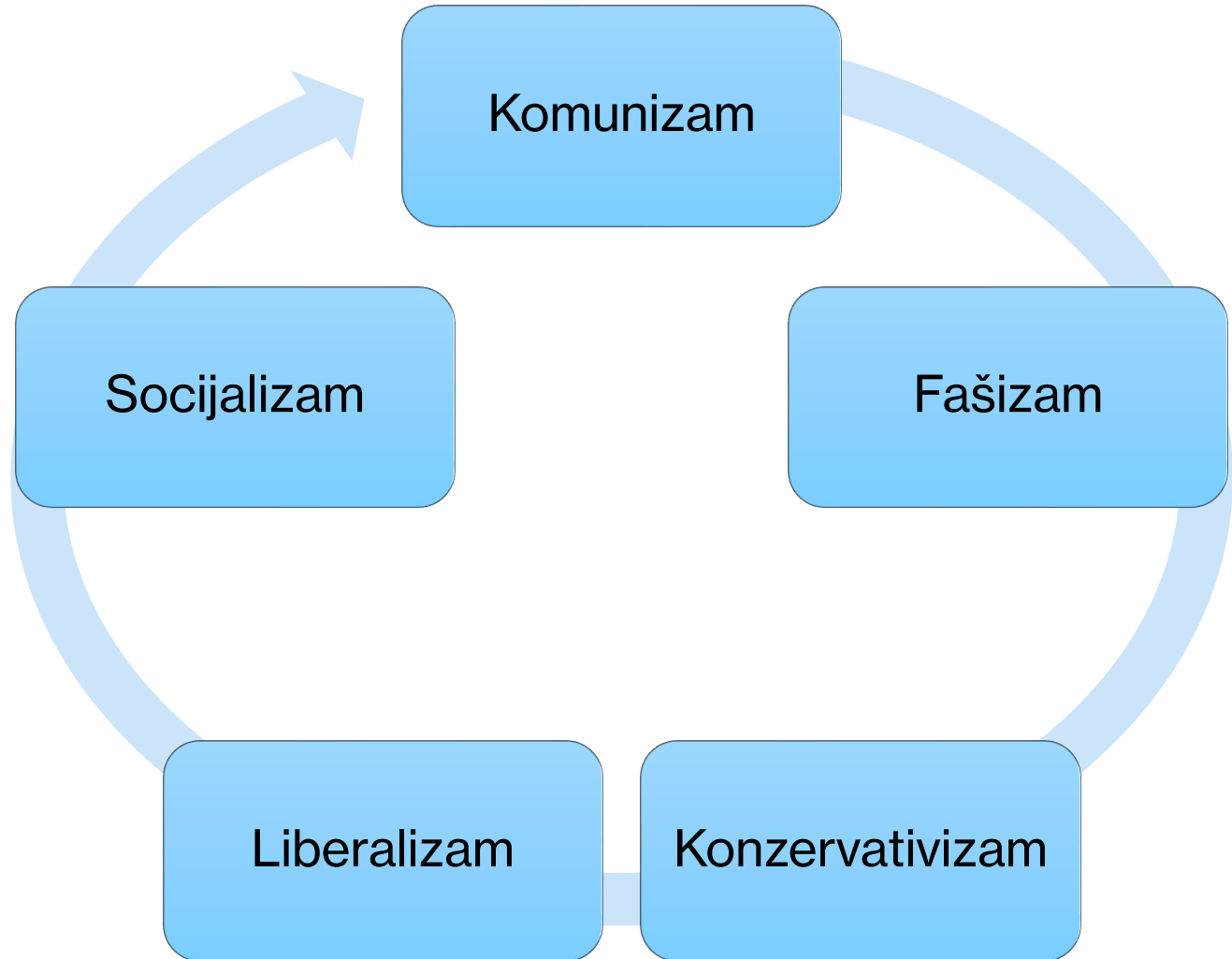
- Konzervativizam
- Fundamentalizam
- Fašizam

Levo

- Liberalizam
- Socijalizam
- Anarhizam

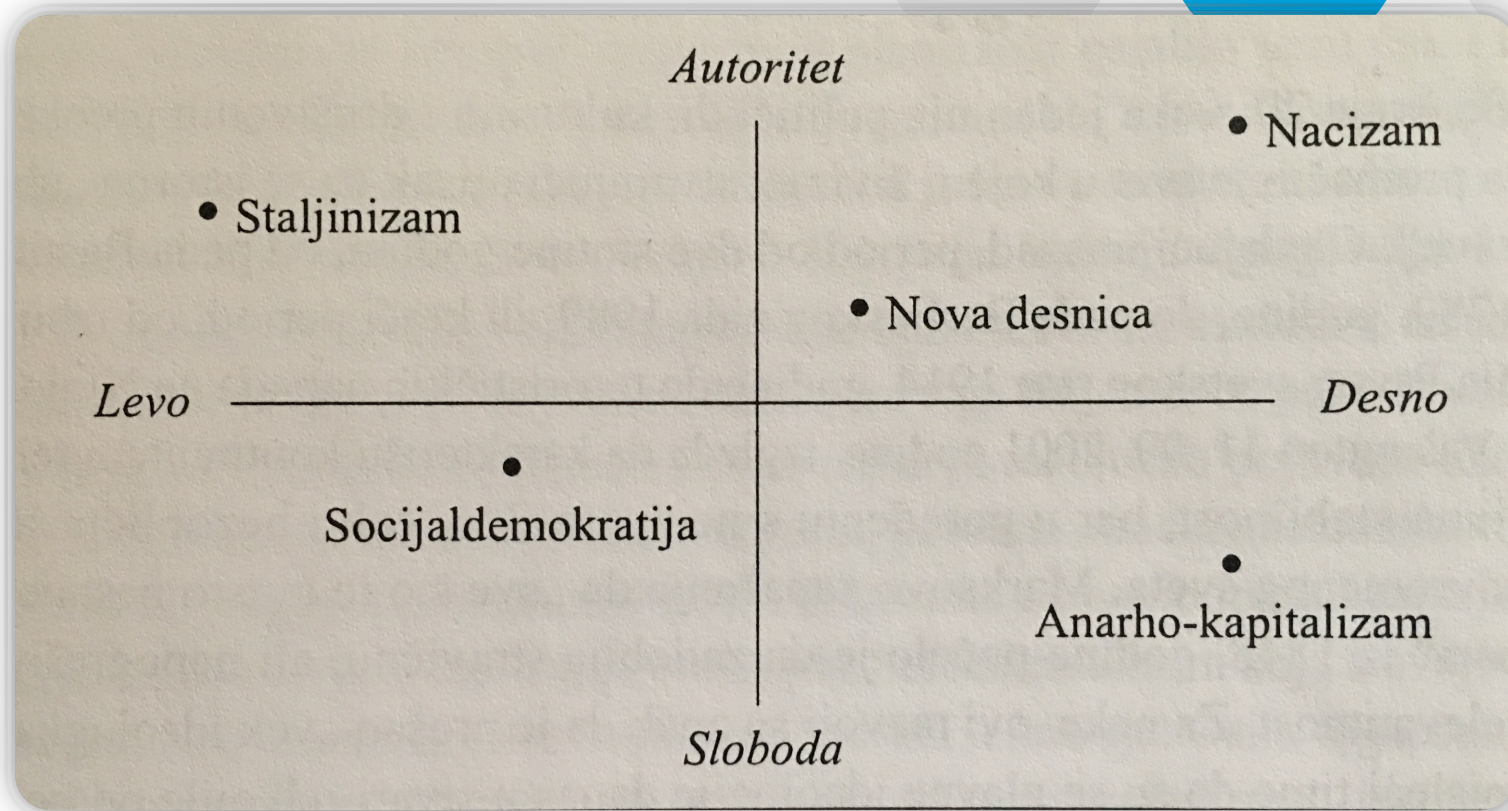
Potkovicica

Spektar potkovice – prednost u odnosu na linearni jeste što se jasnije vidi preklapanje ideoloških stavova.

Dvodimenzionalni spektar

- Horizontalna osa - linerani spektar levica - desica
- Vertikalna osa - politički stavovi prema autoritetu i slobodi

Aktuelna istraživanja

- Džost, Federiko i Napier
 - Superstruktura (ideologije)
 - Substruktura (motivaciona baza)
- Šta istražujemo:
 - Dinamika institucionalnih konfiguracija
 - Simbolička reprezentacija akcije (tu su ideologije)
- Strana ponude i strana potražnje

Sociopsihološke teorije ideologije

Ideologija kao skup stavova, vrednosti i verovanja

Tip ličnosti i politička socijalizacija

Odnos ideoloških preferencija i osnovnih psiholoških orijentacija (nesigurnost i pretnja)

Odgovori na orijentacije su obrasci delovanja

Substruktura je zavisna od obrazaca delovanja.

- Modernizacija
- Tradicionalizacija

Primer: populističko ponašanje

- Strana ponude: šta populisti kandiduju kao teme?
- Strana potražnje: šta birači očekuju?
- Istraživanje (Van Hovert i Van Kesel 2017):
 - Podjednaka aktivnost i levo i desno
 - Birači populizma opsednuto prate vesti
 - Opšte nezadovoljstvo demokratijom
 - "Motivaciona dinamika"
 - Desno: kulturne predrasude
 - Levo: otvorenost prema liberalnim politikama

[This Photo](#) by Unknown Author is licensed under [CC BY-NC-ND](#)

Tri stvari za danas

- Ideologije imaju slične strukturne karakteristike kao diskursi (tekst, govor, vizualizacija)
- Ideologije se mogu istraživati kao strukture stavova
- Ideologije se reprodukuju u kontekstu polarizacije

Ispitna pitanja

1. Diskurzivni pristup ideologijama: određenje i osobine diskursa
 2. Diskurzivna analiza
 3. Sociopsihološki pristup ideologijama: motivacija i ideološki spektri
 4. Sociopsihološka istraživanja ideologija
-

Hvala na pažnji!

bojan.vranic@fpm.bg.ac.rs

